

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25:78.087.683(497.4Ajdovščina)

Prejeto: 17. 10. 2018

Arhivski fond »kosoelovcev« v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici

JURIJ ROSA

profesor zgodovine in sociologije, arhivski svetovalec
Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Trg Edvarda Kardelja 3, SI-5000 Nova Gorica
e-pošta: jurij.rosa@pa-ng.si

Izvleček

Moški pevski zbor Srečko Kosovel Ajdovščina sodi med najpomembnejše moške pevske sestave na slovenski pevski sceni in med najpomembnejša društva z območja Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici. Društvo je ustvarilo in ohranilo obsežno dokumentarno in arhivsko gradivo, ki izpričuje bogato in uspešno dejavnost v več kot sedemdesetih letih delovanja. Odločilo se je, da ga uredi in popiše in za to opravilo pridobilo zgodovinarja – kustosa. Njegova ureditvena dela in zlasti njegov izredno podroben in obsežen popis je poseben primer pristopa k takemu opravilu. Čeprav ni bilo opravljeno vrednotenje in odbiranje arhivskega gradiva in kljub posameznim pomanjkljivostim ureditve in popisa, je prevzem arhivskega gradiva s takim pripomočkom za njegovo uporabo dragocena pridobitev za novogoriško arhivsko službo in za uporabnike tega arhivskega fonda.

Abstract

ARCHIVAL FOND OF »KOSOVELOVCI«
IN REGIONAL ARCHIVES NOVA GORICA

Srečko Kosovel Ajdovščina men's choir is one of the most important men's choirs in Slovenian singing landscape and one of the most important societies in the area of Regional Archives Nova Gorica. The society created and preserved comprehensive archives attesting to rich and successful activities in more than seventy years of operation. It was decided that these archives should be arranged and recorded. To achieve this, they needed to secure the help of a historian who is also a curator. The organizational skills of the latter and his extremely detailed and comprehensive list of material in particular is a special example of an approach to the task entrusted to him. Although the appraisal and selection of archives were not performed, and the arrangement and recording of archives have individual weaknesses, the acquisition of archives with such an aid for its use is a valuable addition to the archives service in Nova Gorica and for the users of this archival fund.

Ključne besede:

moški pevski zbor
Srečko Kosovel
Ajdovščina,
urejanje in
popisovanje
gradiva,
prevzemni popis,
pomembnejše
gradivo v fondu

Key-words:

Srečko Kosovel
Ajdovščina Men's
Choir, organizing
archives, listing,
acquisition list,
important
archives in fond

Vsak na novo pridobljen društveni arhivski fond ima svojo vrednost in poseben pomen, saj je pridobivanje arhivskega gradiva društev podvrženo drugačnim okoliščinam kakor pridobivanje gradiva javnopравnih oseb. Po svojem petintridesetletnem delu z gradivom društev lahko rečem, da ta zelo različno skrbijo za pričevalne sledi svojega delovanja. Nekatera so posvečala svojemu dokumentarnemu in arhivskemu gradivu veliko pozornost, že pri nastajanju skrbela za njegovo urejenost in preglednost ter ga skrbno hranila in varovala. To je bilo najbolj odvisno od tega, ali je pri društvu primerna oseba, ki ima smisel, čut in dar za delo z gradivom, seveda pa tudi nekaj znanja. Pred mnogo leti smo imeli v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici tudi posebne seminarje za izobraževanje društvenih arhivarjev ali drugih oseb, ki so imele opravka z društveno dokumentacijo. Nekatera društva pri naši arhivski službi tudi zaprosijo za strokovne napotke za varstvo dokumentarnega in arhivskega gradiva in radi jim ustrezemo.

Kljub težavam s pravnim položajem društev, članstvom, prostori, denarnimi sredstvi, tudi z nerednostjo delovanja in slabšo preglednostjo obstoja in delovanja društev se število arhivskih fondov društev in zvez društev v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici množi in bogati našo arhivsko dediščino. Zbirka fondov društev in zvez društev v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici je raznolika in vsebinsko pestra. Imamo tudi nekatere precej obsežne fonde in nekatere, ki jih cenimo kot prave »biserčke«. Med temi je tudi arhivski fond slovečega Moškega pevskega zbora Srečko Kosovel Ajdovščina.

Na območju, ki ga s svojo dejavnostjo pokriva naša arhivska služba, je Moški pevski zbor Srečko Kosovel Ajdovščina zagotovo eno najpomembnejših kulturnih društev in društev nasploh. To so »kosovelovci«, saj so še najbolj prepoznavni pod tem skrajšanim imenom, predstavljajo pa eno od »ikon« primorskega in kar vseslovenskega moškega zborovskega petja. Njihova zgodovina je dolga preko 70 let. Že dolgo časa spadajo med najboljše moške pevske zборе na slovenski pevski sceni, svojo kakovost in tradicijo pa že desetletja »izvažajo« tudi v druge države, kar izpričujejo mnoga gostovanja in uspehi na mednarodnih tekmovanjih.

Zgodovina tega pevskega društva sega še v vojni čas, s prvimi začetki zbiranja primorskih fantov vojakov leta 1943 v Alžiriji in nato trdnejših temeljev zbora v italijanskem taborišču Gravina leta 1944, kjer je zbor že dobil ime po Srečku Kosovelu. Člani nekdanjega partizanskega pevskega zbora Srečko Kosovel so prenesli ime na pevski zbor Lipa iz Ajdovščine, ki je nastal leta 1946, in ta je nadaljeval svojo glasbeno pot pod imenom Moški pevski zbor Srečko Kosovel Ajdovščina neprekinjeno vse do današnjih dni. Društvo ves čas uspešno deluje in osvaja poslušalce z žlahtno pesmijo moških glasov.

Grla pevcev so ves ta čas izvabljala glasove, ki niso le prepevali, temveč tudi sporočali, osveščali in bodrili. Njihova pesem je imela moč, da jih je družila in so ob njej doživeli mnogo neponovljivih srečnih zgodb v domačih krajih in mnogih deželah tujine, kamor so ponesli moško zborovsko pesem. Zanje bi lahko dejali, kakor je zapisal Srečko Kosovel: »*Moja pesem je moj obraz.*«

Društvo s tako tradicijo, kakovostjo in ugledom je ustvarilo tudi obsežno dokumentarno in arhivsko gradivo, ki ostaja dragocena priča njihove žlahtne kulturne dejavnosti.

Prevzem gradiva tega društva 12. 1. 2017 je glede na predhodne okoliščine in predvsem na to, kar smo pridobili, svojstven in izjemen primer. Iz pojasnila v zapisniku o izročitvi in prevzemu arhivskega gradiva ter iz osebnega spomina povzemam potek dogajanja.

Leta 1995 se je vodstvo društva odločilo za ureditev in popis vsega dokumentarnega gradiva, ki je do takrat nastalo in ga je hranilo. Pristojen član društva se je ustno obrnil na pristojnega arhivista, ki skrbi za društvene arhivske fonde v novogoriškem pokrajinskem arhivu, s posebno željo – da bi pri društvu, v njihovem prostoru, uredil, tehnično opremil in natančno popisal obsežno do-

kumentarno gradivo društva, ki je nastalo v desetletjih delovanja zbora. Ne spominjam se več prav dobro (o tem tudi ni nobene zabeležke), zakaj takrat tega opravila nisem (z)mogel prevzeti, čeprav me je sama pobuda s strani društva zamikala, da bi globoko prodrl v arhivsko dediščino tako uglednega društva že pred prevzemom gradiva v pristojni arhiv. Najbrž je bil moj odgovor utemeljen s tem, da urejanje in popisovanje gradiva pri ustvarjalcu na terenu ni naloga arhivista, najverjetneje pa je na odločitev vplivala tudi moja takratna zasedenost z drugimi tekočimi ali izrednimi opravili v arhivski službi. Obljubil pa sem strokovno pomoč v obliki napotkov glede urejanja in popisovanja gradiva, če bi uspeli pridobiti za to opravilo koga drugega. Društvo je vztrajalo pri tem, da najde primerno osebo, ki bi njegovo dokumentarno gradivo »spravila v red«, hkrati pa pridobilo razvid nad gradivom. Uspelo mu je najti primerno osebo. Delo je prevzel domačin iz Ajdovščine, zgodovinar in kustos Goriškega muzeja Drago Sedmak. Predvidevati je mogoče, da je začel delo novembra 1995, ker je konec novembra istega leta pristojni član društva že podal poročilo o načrtovanem delu, ki ga je prevzel Sedmak. Zavzeto se je oprijel dela in se oglasil tudi pri meni s prošnjo za strokovne napotke.

Dva zgodovinarja sva se znašla v zanimivem položaju: Zgodovinar – kustos pri delu za ustvarjalca gradiva, zgodovinar – arhivist v vlogi delilca napotkov za arhivsko službo.

Rade volje sem mu dal strokovna navodila za delo in mu skušal pomagati s svojimi dotedanjimi izkušnjami: o poslovanju društev, o nastajanju, zvrsteh in oblikah društvene dokumentacije, njenem urejanju in tehničnem opremljanju, pa tudi o svoji dotedanji praksi pri obdelavi arhivskega gradiva društev, zlasti kulturnih. Na razpolago sem mu dal tudi nekaj pripomočkov za pomoč pri delu. Ureditveni načrt, način in stopnjo podrobnosti popisovanja pa si je urejevalec in popisovalec izbral sam, morebiti tudi v dogovoru z društvom. V ničemer pa ni posegal v kakršno koli vrednotenje in s tem povezano odbiranje ali izločanje gradiva, kar tudi ni bil namen društva in izvajalca dela.

Delo se je zavleklo in je bilo končano šele v prvi polovici leta 2001. Toda, pozor, kaj je nastalo! Ne vem, če je bil kateri arhivist v slovenskih arhivih deležen česa podobnega.

Drago Sedmak je gradivo uredil in tehnično opremil ter sestavil popis, a ne kakršen koli, ampak, reci in piši, za vsak dokument celote gradiva (22 arhivskih škatel), ki ga je prevzel v ureditev in popisovanje. Za tak njegov pristop k popisovanju sem izvedel šele, ko mi je popis ob koncu dela tudi izročil.

Izdelal je izredno podroben popis, saj pri mnogih enotah ne opredeljuje samo osnovne vsebine, ampak tudi razne druge dodatne opise: zvrst ali oblika dokumentov, priloge, naslovniki, pošiljatelj, sestavljavci besedil, žigi, ponekod tudi mere dokumentov, razne opombe in še kaj drugega. Kakor kaže, je popisovalec arhivske dokumente popisoval podobno kakor muzejske predmete.

Za vpogled v način popisovanja navajam nekaj primerov:

»Splošno krojaštvo Ajdovščina, Ajdovščina, dne 8. 5. 1967, račun št. 80/67 /tudi prilogi: obvestilo o izplačilu, žig na hrbtni strani: Služba družbenega knjigovodstva- ekspoziura Ajdovščina, 5. 6. 1967, splošna položnica, priznanica – v Ajdovščini, 5. 6. 1967 (blago za obleke in nabava obleke).«

»Zveza kulturnih organizacij Slovenije, predsedstvo, odbor za glasbeno dejavnost, št. 01-6/3, dne 16. 11. 1978/ Zveza kulturnih organizacij občine Nova Gorica, tov. Klavdij Koloini – pevskim zborom: Partizanski pevski zbor Ljubljana, APZ Boris Kraigher Maribor, Collegium musicum Beograd, Srečko Kosovel Ajdovščina in Obala Koper – Zadeva: Festival Revolucija in glasba 1978.«

»Program – brošura koncerta Moškega pevskega zbora Srečko Kosovel Ajdovščina, dvorana kulturnega doma Ajdovščina, 7. 6. 1997(7 brošur s programom

in življenjepisi nekaterih izvajanih skladateljev ter seznamom imen in priimkov umetniškega vodje, korepetitorok, predsednice zbora in pevcev).«

»Priznanje – fotografija Slovenskega okteta/1951-1966/. Na desnem spodnjem robu okvirja slike kovinska tablica z napisom: Pevskemu zboru za 20-letnico Slovenski oktet. Na hrbtni strani z roko pripisano: Pevskemu zboru, 'Srečko Kosovel' ob 20-letnici čestita, 'Slovenski oktet'. Ljubljana 4. 2. 1967. Priznanje je pod uokvirjenim steklom. Mere okvirja: 31,5 x 36,3 cm.«

Na pobudo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici in po dogovorih z vodstvom društva v novembru in decembru 2016 je bila sprejeta odločitev, da društvo izroči vse gradivo, kakor je nastalo pri izročitelju in kakor ga je uredil in popisal Drago Sedmak.

Kakršno koli spreminjanje ureditve in izdelanega popisa bi porušilo sistem njegovega dolgotrajnega dela. Sodim, da je bila kljub odklonu od prakse vrednotenja gradiva pri društvih takšna odločitev vsaj do nadaljnjega na mestu oziroma smiselna. Vrednotenje gradiva in s tem povezano odbiranje in izločanje bo morebiti lahko opravljeno kdaj v prihodnosti. Predvsem bo treba izločiti v več primerih preveliko število ohranjenih izvodov istega dokumenta. Zlasti očitno je to pri koncertnih sporedih, brošurah in drugih tiskih. Vse kaže, da je popisovalec vključil v sestav fonda kar vso preostalo naklado tiskov, ki so ostale na sedežu društva (celo do 200 izvodov). Nepotrebna je na primer tudi ohranitev in vključitev v sestav gradiva več sto praznih listov z glavo društva (za sestavljanje dopisov) ali pa okrog 150 praznih kartotečnih listov za popis članov društva. Jasno je, da ni nobene potrebe ohranjati v fondu tako veliko število enakih izvodov gradiva. Takega gradiva je kar za dve arhivski škatli.

Urejevalec in popisovalec pa je v sestav arhivskega fonda in popis vključil še nekaj drugih preostankov zapuščine zbora, ki sicer ne sodijo v arhivsko dediščino (spominske medalje, literaturo).

V svoji zakladnici društvene arhivske dediščine imamo z gradivom »kosovelovcev« bogat fond pomembnega društva. Dosje tega fonda pa je med najdebelejšimi od vseh fondov, ki jih hranimo, saj skupni popis gradiva obsega nič manj kakor 312 strani, razdeljen še na popise po posameznih arhivskih škatlah, skupaj 333 strani, s kazalom za posamezne škatle.

Gradivo fonda je nastajalo med letoma 1946 in 2000, čeprav je mogoče ti dve mejni letnici postaviti tudi pod vprašaj, ker več dokumentov nima datuma.

V naslednjih vrsticah bom še na kratko predstavil obsežnejše oziroma vsebinsko pomembnejše serije gradiva v fondu in čas njihovega nastanka (z opombo, da so letnice lahko nezanesljive). Gradivo je za najstarejša leta obstoja društva skromno ohranjeno, večji količini in raznovrstnosti gradiva je mogoče slediti nekako od drugega desetletja delovanja zbora dalje.

»Zapisniki občnih zborov s prilogami« so vsebinsko zelo dragocena serija gradiva, ki je nastala v letih 1955–1993, saj nudijo izčrpen vir podatkov o mnogih dogajanjih pri pevskem društvu, ki se izražajo v poročilih in razpravah udeležencev. Podobno velja tudi za gradivo drugih organov društva, zlasti »zapisnikov sej upravnega in izvršnega odbora«, nastalih med letoma 1959–1988. Raziskovalec zgodovine društva ne bo v zadregi glede sestave pevskega zbora v različnih obdobjih ali posameznih letih, ker so dobro ohranjeni »sezname pevcev«, nastali v času 1959–1995, obstajajo pa tudi »kartotečni listi članov«. Iz teh evidenc lahko dobimo vpogled o pevcih po glasovih, pa tudi od kod so bili doma, kje so bili zaposleni in še več drugih osebnih podatkov. »Statistična poročila« nudijo vpogled v delovanje društva v posameznih sezonah v obdobju 1955–1965. Zanimivi so odgovori na anketni vprašalnik iz leta 1966. Ohranjene so »evidence prisotnosti na vajah« za daljšo dobo 1954–1993. Zelo bogata je serija »gradiva, ki se nanaša na nastope v domačih krajih in na gostovanjih v domovini v času 1950–1997«, v katerem najdemo sporede pesmi, koncertne liste, vabila in drugo dokumentacijo.

Precej obsežna je raznovrstna »spisovna in tiskana dokumentacija o nastopih v tujini«, ohranjena za leta 1965–1997, ki izpričuje, da je zbor pogosto nastopal v raznih evropskih državah in tudi v južnoameriški Argentini. Zelo dobro je ohranjena »dokumentacija o nastopih na znanem tekmovanju pevskih zborov ‚Cesare Augusto Seghizzi‘ v Gorici« iz obdobja 1963–1995, uporabnik bo lahko dobil tudi precej »gradiva o nastopih na tekmovanju pevskih zborov Naša pesem v Mariboru« med letoma 1970–1995, prav tako tudi »dokumentacije o udeležbi zbora na festivalu Revolucija in glasba v času 1972–1986 in gradiva o udeležbah na reviji Primorska poje.« Razmeroma dobro je ohranjeno »gradivo o nastopih na proslavah, manifestacijah in drugih prireditvah med letoma 1953–1994.«

Bogata in zelo raznolika je »dokumentacija o praznovanjih raznih obletnic društva«, od dvajsete do petdesete, iz časa 1965–1995. Nabralo se je precejšnje število »predlogov za odlikovanja, nagrade in pohvale zboru in posameznikom«, nastalih v daljšem obdobju 1955–1995, pomembne arhivske sledi so nastale tudi ob »snemanjih za radijske posnetke 1961–1995, televizijske oddaje 1970–1992 in pripravo gramofonskih plošč in zvočnih kaset 1976–1991.«

Društvo je zelo dobro poskrbelo za zbiranje »časopisnih člankov« s poročili, govori, kritikami in ocenami ob nastopih, pri čemer je v tej seriji, ki obsega daljše časovno obdobje 1956–1996, precejšen delež člankov iz tujih časopisov.

Zelo dragocena je obsežna »zbirka fotografij«, ki slikovno dokumentirajo mnoge nastope, družabna in druga dogajanja v zboru vse tja od leta 1946 do 1997. Fond dopolnjuje tudi lepa »zbirka voščilnic in zahval«, ki so se nabrale v času 1967–1982.

V fondu je ostala tudi »blagajniška knjiga« in večje število raznovrstnih »računovodskih dokumentov« iz let 1955–1981.

Ureditvi in popisu je sicer mogoče očitati posamezne pomanjkljivosti oziroma nedoslednosti z vidika arhivske teorije in prakse. Morda predvsem glede preglednosti pri razvrščanju gradiva. Ponekod tudi izrazi za opisovanje posameznih dokumentov ali enot niso najboljši, na posameznih mestih bi bilo treba tudi nekoliko urediti popis oziroma opraviti neke vrste redakcijo. Glede ureditve in tehnične opreme gradiva pa bi kazalo znotraj posameznih arhivskih škafel na ovajih posameznih enot gradiva napisati natančnejše opise. Pri nekaterih serijah popisanega gradiva ali pri posameznih enotah je morda popis preveč podroben, tu pa tam preobremenjen s preveč »balasta«, kar otežuje preglednost popisa.

Naj se malo pošalim: To se pač zgodi, če zgodovinar – kustos ne upošteva dovolj zgodovinarja – arhivista (!).

Pričujoče besedilo sem napisal kot poročilo o nenavadnem primeru, s katerim sem se prvič srečal. S tem zapisom sem imel v mislih tudi zahvalo zgodovinarskemu kolegu Dragu Sedmaku. Kljub navedenim pomanjkljivostim je opravil veliko delo, katerega rezultat je koristen pripomoček za arhivske delavce kakor tudi za katerega koli uporabnika gradiva tega fonda.

SUMMARY

ARCHIVAL FOND OF »KOSOVELOVCI« IN REGIONAL ARCHIVES NOVA GORICA

The Regional Archives Nova Gorica acquired a comprehensive society fond of Srečko Kosovel Ajdovščina men's choir. The choir is one of the iconic male choruses in Primorska and the whole Slovenia. Comprehensive documents and archives attests to the rich and successful activities in more than seventy years of operation.

The organization and acquisition of the society's archives is a unique as well as extraordinary example of societies' fond in the Regional Archives Nova Gorica. The society first needed to secure the help of the historian and curator from Ajdovščina who would arrange archives in order to provide a clear overview of comprehensive collection of archives.

Organizational plan, method, and the level of detail of listing were chosen by the curator himself who in no way interfered with the appraisal, selection, and disposal of archives. He made an incredibly detailed listing encompassing 312 pages. In many units, the curator did not identify only the basic contents but also various additional descriptions.

The Regional Archives acquired all archives as created, arranged, and recorded by the entity who transferred it to us. Archives encompass 22 archival boxes and were in the making between 1946 and 2000; the archives from the earliest days of the society are modestly preserved, from the second decade of choir's functioning onward, however, we can follow a larger quantity and variety of archives.

Content compounds and forms of archives attest to a rich and colorful archival heritage of the society although not in its entirety: minutes of general assembly and meetings of committee, lists and index cards of singers, statistical reports, time sheets, various documents of numerous performances in Slovenia and abroad, attendances of ceremonies, appearances in magazines, festivals, contests and other various events, documents on celebrating anniversaries of the society, awards and rewards, recording for television and radio shows, preparation of records and cassettes, extensive collection of newspaper articles, valuable collection of photos, cards, and acknowledgements.

Despite the facts that the appraisal and selection of archives were not performed, certain tasks still lie ahead of the archivist, and the arrangement and recording of archives have individual weaknesses, the acquisition of archives with such an aid for its use is a valuable addition to the archives service in Nova Gorica and for the users if this archival fond.